

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

IX. 1922.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1922.

De Munt te Huissen in 1626.

De bijzonderheden, in dit artikel medegedeeld, zijn geput uit een bundel «stukken raeckende de Husensche munte. Anno 1626» berustende in 's Rijks Archief te 's-Gravenhage (Invent. fol. 72, loketkas n°. 5) en uit het Generaal Register van Raden en Generaalmeesters van de Munt V. (1625—1629), aanwezig in de boekerij van 's Rijks Munt te Utrecht.

21 April 1626 gaven de Staten-Generaal commissie aan de generaal-meesters van de Munt SIMON VANDER MEYDEN ¹⁾ en JACOB VAN NISPEN ²⁾ «om hen te informeren opt muntwerck van Huessen, alsoo zy verstaen, dat aldaer gemunt ende gecontrefeyt werden Brabantsche cruysdalers, Zeeuwsche Arentdalers, mitsgaders goutguldens nae die van Frankfoort, Norenborg ende Metz, de welcke alle stijff een derde paert minder van gehalt sijn ende nochtans van gelycke gewichte als de oprechte».

¹⁾ SIMON VAN DER MEYDEN, doctor in de beide rechten en burgemeester van Harderwijk werd 15 Febr. 1614 benoemd tot generaal-meester van de Munt.

²⁾ Hij werd 12 Oct. 1617 tot generaal-meester van de Munt benoemd, nadat hij reeds 6 Maart 1610 tot meester-generaal-extra-ordinaris was aangesteld om zijn vader HENDRIK VAN NISPEN bij ziekte of andere verhindering te vervangen. De vader overleed 10 Oct. 1617, hij 10 Dec. 1637.

Ter kennisse der Staten-Generaal was n.l. gekomen, zooals in de Commissie werd medegedeeld, dat NICOLAES MEYNAERTS ¹⁾, muntmeester te Huissen en NICOLAES MATTHYS ²⁾ met «eenen WORT» de bedoelde stukken hadden gemunt. De origineelen der nagebootste stukken waren hier te lande gangbaar en van enkele de cours vastgesteld en nu bestond de vrees dat de geconterfeite munten (vooral de kruisdaalder en de arendsdaalder) in de Vereenigde Provinciën zouden worden ingevoerd en uitgegeven, waardoor de burgers groote schade zouden lijden. De invoer zou zoo veel te gemakkelijker kunnen geschieden, daar Huissen zoo nabij de grens was gelegen, waarom dan ook besloten was om de zaak met groote gestrengheid aan te pakken.

De generaals werden gemachtigd om de bovengenoemde personen zoo mogelijk «te sien in apprehensie te crygen», de magistraten der steden kregen de opdracht «daerinne alle faveur, hulpe ende adres (te) willen bewysen», terwijl de militaire overheid hen, zoowel buiten als binnen hun garnisoen met troepen moest bijstaan «in sulcken getal als sy daertoe van doen sullen hebben».

Gebleken was, dat GEORGE WILHELM, markgraaf van BRANDENBURG in zijn hoedanigheid van hertog van Kleef aan CHRISTOFFEL WORT, uit Paderborn bevel had gegeven om te Huissen eene «Marcksche Munt» op te

¹⁾ NICOLAES MEYNAERTS volgde op 9 April 1617 MATTHYS GOOSSENS op als muntmeester te Deventer. Hij trouwde 1 Juli 1617 te Deventer met BARBARA MATTHYS dochter van sal: MATTHYS GOOSSENS, muntmeester van Deventer. Zijn vader, MEYNERT CASPERS, was graaflijk muntmeester in Oostfriesland.

²⁾ Hij was de zwager van NICOLAES MEYNAERTS.

richten ¹⁾, een gebouw daarvoor in gereedheid te brengen en muntgereedschap benevens het benodigde goud en zilver te verschaffen. Tevens kreeg hij het recht om een muntmeester en waardijn te benoemen, die «ervaerene gequalificeerde ende geloofwaardighe personen» moesten zijn, terwijl ook muntgezellen en verder personeel door hem aangesteld moest worden. Blijkens hem te Emmerik gegeven Commissie, gedateerd 5 Augustus 1624 en uit naam van den markgraaf van Brandenburg, geteekend door ADAM, graaf van SCHWARTZENBERG «pantheer» van het ambt Huissen, was het hem vergund te slaan de volgende munten: Heele en Halve Peertgens of Snaphanen, Heele en Halve Kleefsche Stuivers, te zamen tot 8000 mark, Dubbele Kleefsche Stuivers en stukken van 3 Marksche Schellingen, te zamen tot 3000 mark ²⁾. Verder «eenen ronden of cantigen schoupenning» met de halve en vierde, van een gehalte van 14 karaat 4 grein benevens een «kleyne gouden schoupenning». Van de gouden munten

¹⁾ Reeds einde 1610 en begin 1611 had HENDRIK WYNTGES, muntmeester der drie steden en van Overijssel aangeboden om te Huissen op zijn kosten een munthuis op te richten en voor Gulik en Berg aldaar te munten. Hij wilde doen slaan dukaten, goudguldens, rijksdaalders en schellingen en koperen oorden en duiten. 5 Maart 1611 werd hij «bis zu fernerem Bescheid» als muntmeester te Huissen benoemd en ARNOLD RATH, waardijn van de Munt te Emmerik, als zijn waardijn aangesteld. Na veel tegenwerking te hebben overwonnen en valsche tegen hem ingebrachte beschuldigingen te hebben weerlegd, werd hij 7 Oct. 1611 beëdigd. In Maart 1613 brengt hij de Munt reeds van Huissen naar Mühlheim over en neemt in 1615 zijn ontslag. Te Huissen zijn door hem geslagen: Dukaten, Thalers en Halve Thalers, Schellingen, Stuivers, Oorden en Duiten. Zie ALFRED NOSS. *Die Rheinischen Prägungen der Possidierenden Fürsten in den Mittheilungen der Bayerischen Numismatischen Gesellschaft* 1916.

²⁾ 1 Mark is ruim 246 gram.

mochten te samen slechts voor 200 mark gemunt worden. Tot muntmeester werd door WORT aangesteld CLAES MEYNERTS, muntmeester te Deventer, die 4 Sept. 1624 zijne aanstelling, geteekend door CONRAD BIERMAN «Churf. Brandenburgischer geheimer Secr. und Müntz-auffzeher», uit naam van den graaf van Schwarzenberg ontving.

Het College van generaal-meesters der Munt had tot taak om de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden te dienen van advies in zaken het muntwezen betreffende en om voor eene behoorlijke handhaving der muntordonnantien te waken. Op muntvervalsching, «t sy van vrembde Coningen, Princen, Vorsten ende Heeren, ofte van deser Landen munte», hadden de Staten in hun groot generaal placaat op 't stuck van der Munte van 1610¹⁾ den doodstraf gesteld en daar de thans gemaakte stukken door de generaals in een brief aan de Staten-Generaal van 15 Mei 1627 genoemd worden «soo schandelycke en pernitieuse munte, dat men bij menschen memorie van diergelycke niet en weet te spreecken noch in geen historiën daer van es te lesen», is het te begrijpen, dat beide generaals met grooten ijver hun opdracht hebben aanvaard.

Hoewel CHRISTOFFEL WORT voor den hoofdschuldige, althans voor den in de eerste plaats aansprakelijke voor het gemaakte muntwerk moest gehouden worden, zagen de generaals wel in, dat het hen zeker niet zou gelukken hem in handen te krijgen, daar hij zich te Hamm ophield. Besloten werd echter geen moeite te sparen om den muntmeester en de voornaamste munt-

¹⁾ *Groot Placaatboek* p. 2668.

beambten in handen te krijgen, terwijl men uit de papieren van eerstgenoemden hoopte alles te weten te komen, wat op het verboden muntstuk betrekking had, wie het benoodigde goud en zilver geleverd had, en voor wiens rekening de minderwaardige stukken waren geslagen.

Nog denzelfden dag, waarop zij hunne Commissies ontvingen reisden de generaals van den Haag over Haarlem naar Amsterdam, waar CLAES MEYNERTS dikwijls vertoefde en waar ook zijn vader woonde. Zij vernamen echter, dat de gezochte zich te Deventer bevond en moesten zich vergenoegen met het inwinnen van »eenige informatie aengaende het beleyt, de leverantie op hetselve werck ende de distributie der penningen». Hierop vertrokken zij naar Deventer en toonden burgemeesteren der stad hunnen lastbrief. Deze riepen den Raad samen en ontboden den gezochten muntmeester. Dadelijk gaf MEYNERTS toe, dat de bewuste munten door hem op de Munt te Huissen waren vervaardigd «doch met soodanige commissie ende last, dat hij sich wel versekerde genoegzaam daervoor van alle swaricheyt bevreyt te sullen werden». De magistraat van Deventer weigerde aan het verzoek der generaals om den muntmeester naar den Haag te doen transporteeren en aldaar te doen terecht staan te voldoën, daar zij sich houden voor competente rechters in dese saeke, presenterende recht te doen «des versocht sijnde», maar verklaarde zich bereid den muntmeester in hechtenis te nemen. CLAES MEYNERTS verzocht hierop «in zijn huys bewaert te mogen werden», maar de generaals, bevreesd voor ontvluchting, eischten zijn bewaring in de gevangenis, met last, dat niemand tot hem zou

worden toegelaten. De essayeur-generaal LAURENS VAN TEYLINGEN kreeg last om eenige der geslagen munten te essayeeren en over zijn bevinden rapport uit te brengen; de papieren van den muntmeester werden in beslag genomen, om door den Magistraat te worden onderzocht, terwijl door den generaal VAN NISPEN een 15-tal «vraagstukken» opgesteld en aan den Raad overhandigd werden, waarop de gevangen muntmeester zou moeten antwoorden. Een poging om ook den zwager van CLAES MEYNERTS, NICOLAES MATTHYSZ., die hem als «kantoorknecht» te Huissen ter zijde stond en dus zeker wel belangrijke mededeelingen zou kunnen geven, in hechtenis te doen nemen, mislukte, daar deze zich thans niet te Deventer, maar te Huissen ophield: 24 April vertrokken hierop de generaals naar Arnhem, waar zij den raadsheer MARTIN GORIS, den oudsten raad, en den rechter ESSEN hunne Commissie toonden en den volgenden dag in de vergadering van de Raden van het Hof van Gelderland werden toegelaten om te beraadslagen. Daar men wel begreep «alsoo geen apparentie en was CLAES MATTHYS. bewarende tot Huyssen het comptoir des selven muntmeesters met eenige behendich(eit) buyten Huyssen op den Gelderschen bodem te krijgen», werd besloten met geweld tot zijn doel te geraken en met gewapende troepen naar Huissen te trekken. Tevens werden nog twee personen opgesteld «buyten de Westerpoort, op den wech van Huyssen nae Aernhem, dewelcke CLAES MATTHYSSZ. voorss. wel kenden, om te sien, off hij bij gevalle, alsoo het tenselven dage tot Aernhem mercktdach was, met andere burgers van Huyssen nae Aernhem, nae syne gewoonte noch mochte komen. Dan alsoo het gestadich regen-

achtich weder was, ende derhalven oock niemant van Huyssen op Arnhem immers niet CLAES MATTHYSSZEN quam, hebben de generaal meesters naer Huyssen de voorss. twee persoonen aff gesonden om sekerlyck te vernemen off hij daer was of niet, ende geene vergeeffse moeyte ende ontrustinge binnen Huessen te veroorsaecken». Al spoedig kwam het bericht, dat de gezochte te Huissen vertoefde. Hierop trokken de beide generaals met tusschen de 150 en 200 man voet- en paardenvolk, onder bevel van de kapiteins DANIEL VAN BERRENTHAGE en JUSTIACHIUS PECHTLER naar Huissen, maar vonden de stadspoort gesloten, «sijnde», zoo luidde het in het officieele rapport, dat 26 April aan de Staten-Generaal werd ingeleverd, «die van binnen gewaerschouwt door een van de Munte, die ons te Aernhem verspiet hadde». Eenige soldaten trokken nu door de nagenoeg droog liggende stadsgracht en openden zonder dat tegenweer geboden werd, de gesloten poort, zoodat de troepen de stad binnen konden trekken. Nu werden aanstonds de drie poorten, het slot, de Munt en het huis van «sekeren jode ADOLPH ABRAHAMS», aan wien een aantal der geconterfeyte munten geleverd waren, bezet ¹⁾, maar NICOLAES MATTHYSZ. werd niet gevonden, terwijl in de Munt papieren noch muntstempels werden aangetroffen, daar die tijdig waren weggevoerd en op het slot in veiligheid gebracht.

Daartoe verzocht door den «amptman» der stad begaven de teleurgestelde generaals zich nu naar het

¹⁾ Deze «werde in sijn huys gevonden, houdende sijnen sabath en werde met eenige soldaten bewaert». Hij is later ook in de gevangenis gezet op verzoek van de generaals, maar het schijnt niet gelukt te zijn om zijn medeplichtigheid aan het verboden muntwerk te bewijzen.

Raadhuis en eischten van den Commissaris van den keurvorst van Brandenburg uitlevering van NICOLAES MATTHYSZ. De Commissaris beklagde zich «dat men gewapender handt aldaer in de stadt gecomen, ende persoonen gheseten onder het gebiet van Syne Cheurfürstel. Doorluchticheyt, trachte ghevanghen wech te voeren, protesterende hoochlyck van violatie van jurisdictie ende de hoocheyt van Haere Cheurfürstel. Doorl. besorgende, dat hetselve bij Haere Cheurfürstel. Doorl. als seer onvrintlyck ende onnabuerlyck gedaen seer qualyck affgenomen ende geduydt soude werden». De gevraagde uitlevering werd dan ook geweigerd, maar verklaarde de magistraat zich bereid den gezochte op te sporen en binnen Huissen zijn zaak te onderzoeken. De generaals zagen wel in, dat op eene goedschiksche uitlevering van CLAES MATTHYSZ. niet te rekenen was en durfden de verantwoording niet te aanvaarden om door geweld tot hun doel te geraken «gemerckt den principaelen, te weten den muntmeester, daer hij maer comptoirknecht van en was, alreede in hechtenis was». Op hun verzoek werd NICOLAES MATTHYSZ., die op het slot de wijk had genomen, voor hen gebracht, terwijl de ambtman beloofde hem in verzekerde bewaring te houden, tot nadere orde van de Staten-Generaal zou zijn ingekomen. De generaals keerden hierop met het krijgsvolk weder naar Arnhem terug, deden den Raad verslag van het te Huissen voorgevallene, terwijl zij in een expressen aan de Staten-Generaal hun wedervaren berichtten. 5 Mei vertrokken zij daarop weder naar Deventer, waar inmiddels de papieren van den gevangen muntmeester waren nagezien. Deze bestonden uit de instructie tot het slaan der munten te Huissen, met

de afteekening der stukken, de aanstelling van CLAES MEYNERTS tot muntmeester, een aantal door CHRIST. WORT aan laatstgenoemden geschreven brieven tot installatie der Munt te Huissen en opgaven van hetgeen aan goud en zilver uit Deventer en Amsterdam naar Huissen was gezonden en als gemunt geld weder was afgeleverd. De laatste opgave was, tot groote teleurstelling der generaals «soo slecht, sonder naem off toenaem gestelt, dat daer uyt niet aff te nemen was, wie sijne leveraers souden mogen hebben geweest».

Uit de antwoorden door MEYNERTS gegeven op de hierboven vermelde «vraagpunten» en uit de mondelinge mededeelingen door hem 6 Mei en 27 Juni aan de Generaals gedaan, bleek dat hij niet gedongen heeft naar het muntmeesterschap van Huissen, maar dat CHRISTOFFEL WORT met zijn kantoorknecht CLEMENS HOUWER en den sedert overleden waardijn JAN VAN WANNEPE bij hem te Deventer waren gekomen en hem de betrekking hadden aangeboden. Van de door hem te vervaardigen munten had hij kopieën der geteekende modellen ontvangen, de oorspronkelijke teekeningen, die alle door den graaf van Schwartzberg waren onderteekend, waren den ijzersnijder ter hand gesteld. Deze teekeningen waren reeds gereed vóór zijn aanstelling tot muntmeester en geheel buiten zijn hulp of medeweten vervaardigd. Hij verklaarde verder geen andere munten te hebben doen slaan dan 3 of 4 mark aan «schoupenningen», (gouden munten), voor 480 mark aan daalders ¹⁾ en voor 25 mark schel-

¹⁾ Zoo als uit de hierachter volgende getuigenis van HILLEBRANT WEYNOLTS blijkt, waren dit zoowel Kruisdaalders als Marksche daalders, terwijl hij mededeelt «Aerentdalers nae de Zeewsche gecontrefeyt konde men wel offnemen dat in quantiteyt gemaect waeren».

lingen. Ook waren er omstreeks 25 mark penningen gemunt «metten leeuw ende schilt, gelyckende wat op ten Brabantschen schillinck». Gouden pistoletten had hij niet gemunt. Alle munten had hij aan CHRISTOFFEL WORT afgedragen, van wien hij ook het muntmateriaal had ontvangen, maar hem was niets bekend voor wiens rekening deze geslagen waren. Slechts eenmaal, verklaart hij, had hij op diens last «wel eynige penningen aan JAN KUYSTEN ¹⁾ overgezonden». Het personeel der Munt te Huissen bestond, zoo deelde hij desgevraagd mede, uit den yzersnijder ADAM VAN HETEREN «d'welck wegen eynes nederslages tegenwoordigh tho Huysen in haften is», den smidmeester HILLEBRANT WEYNOLDTZEN en een zevental muntgezellen, die te Deventer of te Huissen hun woonplaats hadden, doch nimmer te gelykertijd werkzaam waren, daar er hoogstens slechts met vier man te gelyk gewerkt werd. Door de generaals gevraagd naar het aandeel, dat zijn zwager CLAES MATHYSSZ. in het muntwerk gehad had, verklaarde hij dat hij alleen onder CHRISTOFFEL WORT «het beleydt ende het bewindt van het Muntwerck had ende dat CLAES MATHYSSZ. maer alleen sijn comptoirknecht daerin was». Ten slotte deelt hij nog mede «uyttet geruchte van verscheyden gehoort ende verstaen te hebben, dat bij ANTHONI HOYER, Munthemeyster tho Emmeryck ²⁾, eenige van de voornoemde penningen sijn gemaect. Item dat gedurende diese sijne gevangenisse

¹⁾ JAN KUYSTEN, koopman te Amsterdam, had aan de Munt te Huissen zilver geleverd, waarvoor hij «wederomme wel 5500 Arendsdaalers, gecontrefeytet na den Zeeuwsche daler ontfangen ende uitgegeven oft versonden had», zooals de generaal VAN NISPEX 8 Sept. 1626 den Staten-Generaal berichtte. Hij werd deswege bij het Hof van Holland aangeklaagd.

²⁾ Hij overleed als zoodanig in April 1646.

den selve HOYER die isers dar van syn offgehalet worden».

12 Mei werd nu ook de bovengenoemde smidmeester HILLEBRANT WYNOLTS door den magistraat van Deventer gehoord. Deze verklaart dat hij een drietal maanden vóór dat CLAES MEYNERTSZ. tot muntmeester te Huissen was aangesteld, als smidmeester aan de Munt te Emmerik was werkzaam geweest. Hij deelt verder mede, dat twee verschillende soorten van «Marckische dallers», die eyne mettet cruytz, ende die andere met eyn arendt tho Emmerijck syn gemunthet gewest by REYNER VAN SANDE, eher en bevorens getuyge tot Emmeryck is smitmeyster worden, daarvan hij die stocken ende yzers aldaer hefft gesien». De Kleefsche Raad had echter deze stempels doen ophalen, dadelijk na het in hechtenis nemen van den muntmeester CLAES MEYNERTSZ. Te Huissen waren drie mark aan goud verwerkt, maar hoe die munten er uit zagen beweert hij niet te weten, wel dat zij de grootte hadden van een «churfurster goltgulden». Verder was hem bekend dat eveneens aldaar waren geslagen voor 25 mark aan Kruisdaalders en tusschen de 400 en 500 mark aan «Marckische dallers».

1 Juni wendde BARBARA MATTHYSZ «die bedroefde huysvrouw van CLAES MEYNERTS.», zich tot den Raad der stad Deventer met verzoek, dat haar man, die nu reeds ruim zes weken «in heften hefft geseten ende soe nouwe is bewaert worden, dat niemant bij hem hefft mogen comen om einige veranderinge en de troest van den selven tho ontfangen», in zijn eigen huis bewaard zou mogen worden.¹⁾ Zij dringt hierop des

¹⁾ Verschillende burgers hadden zich zoowel mondeling als schriftelijk met een dergelijk verzoek tot den Raad gewend.

te meer aan, daar hij de tering heeft en «daer beneffens oick noch geduerende diese sijne moeyelycke ende beswaerlycke gevenckenis eyne aert van eine rueringhe hefft becomen». Naar aanleiding van dit request wendde de Raad van Deventer zich tot de Staten-Generaal. Zij beklagen zich, dat hun muntmeester nu al gedurende 8 weken «sonder eenige mondelinge ofte schriftelyck tegens hem te doene beschuldiginghe gevangen heeft geseten, ende dat die Generaels van d'eene plaetse op die andere reysen, sich des voorn. muntmeesters weynig ofte niet aennemen maer schynen de saecke te laeten vloten ende dryven», en dringen aan op eene spoedige behandeling van zijn zaak met bedreiging «bij langere retardatie ende nonchalance der generaals . . . den voorn. muntmeester van soe eene swaere gevanckenisse (te) ontlasten ende hem provisionelyck in sijn huys confineren».

Deze brief had de gewenschte uitwerking: 8 Juni verschenen «in pleno senatu» te Deventer de beide generaals benevens de fiscaal GJSBERT VAN BRIENEN als Gecommitteerden der Staten-Generaal. Zij deelen mede dat, nu hun verzoek om den gevangen muntmeester naar den Haag te zenden om daar zijn zaak te onderzoeken was afgewezen, zij hem voor Schepenen en Raad der stad beschuldigen «dat hij verscheijden goude ende silvere penningen, soo capitale als paymenten, heeft vervalschet ende gecontrefeytet, waer van eenige gangbaere ende eenige ongangbaere, als den Brabantschen cruysdaler, Zeeuwsche Arentdaler, ende Spaensche pistoletten, ongevalueerde als Metscher, Franckfurder ende Norenburger goltgulden, Brabantsche schellingen ofte halve schellingen ende Friesche snaphanen ad 6

stuvers, wesende soo behendiglyck gecontrefeytet, dat sy by den gemeenen man, jae kenners, qualyck konnen onderscheyden worden, synde eenige die helfte, eenige een derdepaert stijff slimmer ende slechter als die principale, daernae sy gecontrefeytet. Ende alsoe soodane valsheyt ende contrefeytinge niet en behoort geleden, maer anderen ten exempele gestraft te worden, concluderden die voorss. Generaelmeesters doer gheseyden Fiscael uuyt laste van Haere Ho. Mo. dat die Muntmeester CLAES MEYNERTSZ. bij oordeel ende sententie van schepen ende Raet sal worden gecondempneert syn leven verwerckt te hebben *ende oversulcx met den ketel om den hals gestraft worden*, met confiscatie syner goederen, ofte by onstentenis van dien contendeerden tot alsulcken anderen straffe als schepen ende Raedt in conscientie recht ende redenen werden bevinden te behooren, ende voor Haere Ho. Mo. voorts andere Princen. ende Potentaten gedencken te verantwoorden».

Tegen deze beschuldiging zou de beklagde zich binnen den tijd van 8 dagen moeten verdedigen, welke termijn verlengd werd tot 26 Juni. CLAES MEYNERTS verzocht hierop nog een uitstel van zes weken, mededeelend, dat hij zich gewend had tot den stadhouder van den keurvorst van Brandenburg en den Raad te Emmerik met verzoek dat deze zijn zaak zullen onderzoeken, daar hij zich geen schuld bewust is en steeds volgens zijne instructies gehandeld heeft.

De stadhouder voldeed aan dit verzoek en schreef 20 Juni aan den Raad van Deventer, verzocht niet slechts om uitstel maar ook om toezending van de acte van beschuldiging tegen CLAES MEYNERTS. en afschrift der verschillende stukken omtrent zijn zaak,

daar zij deze zelf wenschten te onderzoeken en daarover den keurvorst verslag wilden uitbrengen.

Naar aanleiding van dezen brief deelde de Deventer Magistraat 28 Juni aan de Staten-Generaal mede, «dat zij hunnen muntmeester het gevraagde uitstel van 6 weken hadden toegestaan, tot 7 Augustus, ten eijnde hij geene reden hebben mogen te clagen, dat hij in zijne defensie, daertoe hij den tijt van doen heeft, eenichsints sij versnellet».

Daar in Deventer de zaken aldus voorloopig moesten blijven rusten, besloten de Staten-Generaal, op voorstel van de generaals, in Huissen het onderzoek verder ernstig voort te zetten.

Door den Raad van den Keurvorst van Brandenburg te Emmerik resideerende was in een schrijven aan de Staten-Generaal heftig geprotesteerd tegen de schending van grondgebied door den inval der gewapende troepen te Huissen. Zij beklagen zich, dat de musquetiers met brandende lonten de burgers hebben vervolgd en de wacht verdreven, dat in het huis van den muntmeester alles was «vernielt, verdorven en te stucken geschlagen», zoodat deze wel voor 3000 gulden schade geleden heeft. waarvoor vergoeding geeischt wordt. Ook een kraamvrouw, die zich in de woning van den muntmeester bevond, was overlast aan gedaan, terwijl eveneens elders baldadigheden gepleegd waren en een vreedzaam burger door de soldaten mishandeld was. Natuurlijk verklaarden de generaals deze klachten voor zeer overdreven en meerendeels ongegrond. Door de Staten-Generaal, zoo schreven zij, was last gegeven om den muntmeester en zijn zwager, beide ingeboren en ingezetenen dezer landen in handen te krijgen «waer

deselve oock souden kunnen werden geattrappeert ende aengetroffen, alwaer het oock buyten den districten ende gebiede deser landen». Geenszins was het voornemen om de jurisdictie en het recht over CLAES MATTHYSZ. terwijl hij buiten het territorie der Vereenigde Nederlanden was te onttrekken aan den keurvorst van Brandenburg, maar het doel was slechts om zich zoo snel mogelijk te verzekeren van zijn persoon, ten einde vluchten te voorkomen. Zoodra dan ook de generaals van den ambtman de zekerheid hadden, dat hij CLAES MATTHYSZ. in bewaring zou houden «om ter gelegender tijdt te competenter ende gewoontlycken plaetse terecht gestelt te werden», waren zij met de hen begeleidente troepen dadelijk afgetrokken. Niet alleen was er «geene violatie van Hare Chourf. Doorl. Hoocheyt off. jurisdictie begaen, maer veeleer de conservatie van de eer ende reputatie derselver / dewelcke door soodanich onbehoorlijk werck groot peryckel was loopende van by alle, soo veere als naegelegen natien getraduceert ende bekladt te werden / betracht te hebben. Hare Hooch Mog. en konnen hun oock niet genouch verwonderen hoe het mogelyck sy, dat yemandt, hebbende macht ende authoriteit van wegghen Hare Cheurf. Doorl. in den lande van Cleeff ende de Graefschap Marck, sich hebbe konnen laten induceren syn consentte geven tot het maken van soodanighe penningen, dewelcke de eer ende reputatie van Hare Cheurf. Doorl. soo nadeelich waren, wiens titel ende wapenen jae naem ende segel, daertoe syn gebruyckt». Schromelijck overdreven noemen zij verder de plundering van de Munt, die zij «ledich hebben gevonden jae selfs sonder eenich huysraet», daar alles weg gevoerd was,

«als synde van de kompste der generaals gewaershouwt». Slechts een klein bakje, waarin een aantal «Cleefsche stuijverkens, geen pondt Vlaems kunnende bedraghen» en een oude versleten essaylantaarn hebben zij er aangeetroffen. Toen de klacht den generaals bereikte, dat door de soldaten overlast werd aangedaan, is een stadsbode met een der kapiteins dadelijk op onderzoek uitgezonden, maar spoedig bleek «alles onwaerachtich ende niet daer aen te syn». Zij verklaren eindelijk, dat «bij de Generaals midtsgaders de voorss. Capiteynen ende andere officieren soo binnen als buyten Huyssen, soo goede ordre (is) gehouden, dat deselve van Huessen vertreckende, soo van den heer COMPSTOFF, Raedt, als den heer Amptman, daerover syn bedanckt geworden». Ten slotte spreken de generaals de hoop uit, dat bij den keurvorst zoowel tegen den gevangen MEYNERTS als tegen alle anderen, die in deze zaak betrokken zijn «geproceedeert sal werden nae behooren, op dat daardoor een yegelijk werde affgeschrickt soodanighe onbehoorlycke valsche ende bedriechlycke munten off gelden meer te practiseren ende te fabriceren».

Ook de keurvorst van Brandenburg protesteerde krachtig bij de Staten-Generaal. Hij wijst er in een uitvoerig schrijven, gedateerd 30 Juli op, dat de Munt te Huissen ressorteert onder de Westfaalsche Kreiz en dat de muntmeester zich dan ook te verantwoorden heeft voor die Kreiz. Op uitlevering van den gevangen muntmeester aan hem dringt hij dan ook aan, terwijl hij verder verlangt dat de generaals van de Munt gelast zullen worden «ons in toecomende medt geene onverantwoortlycke attentaten meer t'overvallen oft in ons muntwesen eygendadelyck hem te begeven, maer

indien deshalven eenige vordere beswaernisse ofte beschuldiging van de onsen hun voorquaeme zulx ons te laeten voorkomen. Want wij niemanden behoorelyck endē onpartijtschen rechten meynen te ontrecken».

30 Juli ontvingen de generaal JACOB VAN NISPEN en de fiscaal GIJSBERT VAN BRIENEN van de Staten-Generaal de opdracht, om zich voor de tweede maal naar Huissen te begeven. 3 Augustus kwamen zij daar aan en vroegen, daar de drost afwezig was, aan schout en schepenen verlof, om tot de beide gevangenen CLAES MEYNERTS en ADOLF ABRAHAMS en den ijzersnijder uit last van de Staten-Generaal eenige vragen te mogen stellen. De ijzersnijder, die, zooals wij reeds hebben medegedeeld wegens moord gevangen zat was echter eenige dagen te vorē «aldaer uyt de gevanckenisse gebroken ¹⁾», terwijl schout en schepenen bezwaar maakten om aan het verzoek der generaals te voldoen. Van Huissen vertrokken deze nu, onverrichterzake den volgenden dag naar Emmerik, waar zij ontvangen werden door den Stadhouder en Raden van den Keurvorst. Zij verzochten, dat de opziener en directeur der Munt te

¹⁾ Hij vluchtte naar Grave, waar hij 28 Aug. 1626 notaris PIETER VRIENTS aldaar een schriftelijk antwoord inleverde op een 32-tal vragen hem namens den generaal VAN NISPEN voorgelegd. Hij verklaart de meeste stempels der munten, waarvan hem de afbeeldingen getoond werden te hebben gesneden op last van den sedert overleden waardijn der Munt te Huissen JAN VAN WANNERE. Uit zijne verklaringen, die weinig belangrijk zijn, blijkt nog dat hij op zijn vraag aan den «muntverwalter» CHRISTOFFEL WORT, waarom of de patroon van 'Cleeff niet op de munten geplaatst wordt, tot antwoord ontving «dat hij met den welgemelten Grave van Swartsenbergh oock daer van gesproocken hadde, die daer op geantwoort soude hebben, waerom dat den eenen sanct niet soo wel voor sijnen Heere soude bidden, als den anderen ende off hij niet soo wel voor sijnen Heer in den Hemel waere als voor eenen anderen».

Huissen CONRAD BIERMAN ¹⁾ en de overige aan de Munt verbonden personen, voor zooverre die te Emmerik verblijf hielden, gearresteerd zouden worden en in hun tegenwoordigheid zouden worden ondervraagd over het muntwerk, en dat zij verder de stempels der te Huissen geslagen munten, waarvan zij wisten dat zich eenige te Emmerik bevonden, zouden mogen zien. Hier hadden zij al even weinig succes als te Huissen: de opziener BIERMAN was 10 of 12 dagen te voren vertrokken, terwijl de Raad van Emmerik weigerde aan hun verzoek te voldoen, daar bij hen nog niet waren ingekomen de punten van beschuldiging en de bewijsstukken tegen de beide, op verzoek der Staten-Generaal gearresteerde personen. Zij dringen aan op spoedige inlevering der gevraagde stukken, waarna zij onderzoek der zaak toezegden. 4 Augustus schrijven zij aan den generaal VAN NISSEN «Hette auch mögen wünschen das der ordentliche Weg, mit ersuchung der Regierung und einlieferung besagter Clagpuncten undt deren Beweys anfenglich observiert, die Regierung nicht in den unbilligen verdacht als wurde sie die Justiz nicht administreren, gezogen, undt also die zu Huyssen beghebene violatio territory unterlassen worden were. Undt weill der iezo annwesende Generall sich dazu gebrauchen lassen, so ist der Regierung begehren: das derselben nicht allein von jederer gulden undt silbern Münssort so zu Huyssen sollen gemünzt, undt dadurch gemelte violatio veranlasst worden sein, zum wenigsten ein Stück sondern auch die Commission, darin dem Generall solche procedür solte sein ahnbefohlen gewesen, gezeigt werden mochte».

¹⁾ Elders wordt hij genoemd BEYERMAN.

Toch zijn korten tijd later doór den Drost van Huissen na bekomen consent van de regeering te Emmerik, de beide gevangenen verhoord, maar buitende tegenwoordigheid van de generaals. Alle pogingen door VAN NISPEN aangewend, zoowel te Huissen als te Emmerik om den uitslag van dit onderzoek te vernemen bleven vruchteloos.

7 Augustus was de termijn van uitstel aan CLAES MEYNERTS toegestaan om zijn zaak te verdedigen verstreken en begaven de generaal VAN NISPEN en de fiscaal VAN BRIENEN zich dus naar Deventer. Zij verschenen op dien dag met den vader en de vrouw van den gevangen muntmeester voor den Magistraat en verzochten, dat de aangevangen procedure zou worden voortgezet en CLAES MEYNERTS' zijn verdediging zou voordragen, doch op verzoek van de tegenpartij werd de zaak tot den volgenden middag uitgesteld. Toen deelde echter MEYNERTS' advocaat JOANNES SOLA mede, dat, «den selven gevangen tot den doot toe kranck was ende daeromme voor hem niet mogelyck in judico om zijn defensie te doen, te compareren» en verzocht andermaal een uitstel van 6 weken «met voorgevinge, alsoo dit muntwerck sijn Keurvorstelijcke Doorl. van Brandenburg aenging, ende dat den ghevangen muntmeester volcomen commissie ende instructie hadde, om soodaenige penningen ende figuren te munten, dat de voorss. Ceurvorst van Brandenburg niet laeten soude voor den gevangenen te intervenieren». De Raad gelastte hierop twee geneesheeren BARNHARDUS ROERINCK en ANTONIUS DE GRAVE zich te gaan overtuigen van den toestand van den gevangene. In hun rapport 8 Augustus ingeleverd verklaren zij: «Hey leyt bevallen met een crancheyt genaempt de teringe in continuele hitte ende

Febri Hectica, welke hem soo heeft aengetast nu over 5 weken duerende, dat zijn vleys bij naest gants verteert is ende hij selve is soo swack ende crachteloos, dat hij hem selven gansch niet verleggen can, hij heeft in 3 weken tyts geen spyse connen genieten behalven bier gedroncken van eenige cruymen broots om zijnen grooten dorst ende continuelen brant te lessen, hij heeft alsnu in ses nachten ende dagen geen ruste gehad noch den slaep met medecynen / hoe wel deselve gebruyckt / en causeren connen, hij kan 't genige hij gebruyckt tot zijn versterckinge niet langer bij hem houden, de voeten doen hem swellen, welke een teken is van groote swackheyt ende een prognogsticatie dat den doot nadert». Hierop werd door den Raad andermaal een uitstel van 6 weken toegestaan. Ondertusschen had de generaal VAN NISPEN «met behendicheyt vernomen ende oock selfs gesien», zooals hij schreef in zijn rapport aan de Staten-Generaal van 15 Augustus, dat de advocaat van CLAES MEYNERTS eene verklaring geteekend door den rechter en twee schepenen van Huissen had ontvangen «inhoudende, dat den Grave van Swartsenberg de figuren van penningen, soo tot Huyssen zijn geslagen, met zijn eygen hant alle ofte yeder int bijzonder heeft onderteyckent ofte ondergeschreven». Hij verzocht nu den Magistraat van Deventer om advocaat SOLA te gelasten hem van die certificaten copieën te geven. Deze verklaarde zich daartoe onbevoegd en weigerde dan ook aan dit verzoek te voldoen, terwijl SOLA zelf voorgaf, dat zijn principalen hem verboden hadden de genoemde afschriften te verstrekken.

22 Augustus «des naemiddags tusschen de klokke een ende twee uyren» stierf CLAES MEYNERTS in de

gevangenis, zooals generaal VAN NISPEN in zijn rapport aan de Staten-Generaal van 14 September berichtte. Hij voegt er bij, «dat het doode lichaem noch dien avont uit de ghevangnisse in zijn huys wierde gebracht, mitsgaders dat hetselve op den 25^{en} daer aen des naerdemiddaegs seer solemmelyck is begraven. Te weten het wiert drie mael overluyt ende gedraegen van de vier roedragers ende noch twee andere stadtsdienaers, ende het meestendeel van de Magistraet behalve meer dan hondert borgers geleyden hetselve tot in de Groote kercke, gelyck aldaer gebruyckelyck is wanneer yemant van quyaliteit daer sterft, en dat tot groote verwonderige van veel goede patriotten, dat een valsche munter soo groote eere wiert aengedaen», Tot die goede verwonderde patriotten zal VAN NISPEN zich zelf zeker ook hebben gerekend; de plechtige begrafenis van den zoo fel door hem bestookten muntmeester zal hem zeker een doorn in het oog geweest zijn. Zij geeft echter het bewijs, hetgeen ook blijkt uit andere stukken zijn zaak betreffende, dat de overledene te Deventer zoowel onder het stadsbestuur als onder de burgerij vele vrienden had, die door op deze wijze van hunne sympathie te doen blijken, openlijk toonden van zijn onschuld overtuigd te zijn. Een poging door VAN NISPEN gedaan om thans de zoo vurig gewenschte certificaten, of desnoods afschriften daarvan in handen te krijgen, mislukte. De vader van den overledene had den advocaat SOLA uitdrukkelijk verboden die af te geven, «ende wiert hij, VAN NISPEN geen half vuyre daernae wt den naeme van de weduwe van den overleden valschen muntmeester aldaer gearresteert over het gepraetendeerde, doch onbewesen spoliüm tot Huyssen in de Munte en 't appre-

benderen van CLAES MATTHYSS. ende den Jode ADOLFF ABRAHAMS geschiet, ende dat door raet ende opstokinge van den voorss. advocaat ende den geseyden CASPERSS, mitsgaders verscheyden andere harer complicen, met die intentie ende meynige, om den generael VAN NISPEN uit enckele wraeckgiericheyt te doen setten in de eyghen plaetse van den selven overleden muntmeester, hetwelcke oock apparentelyck soude sijn geschiet, bij aldien den Generael voorss. niet klaerlyck voor de Magistraat aldaer hadden bewesen, dat hij in commissie van Uwe Ho. Mo. uitgezonden ende daeromme niet arrestabel was. Waer op het voorss. arrest, nae langhe dispuysten van procureurs aen wedersyden gestelt, van de Magistraet crachteloos wiert verclaert». Waarschijnlijk heeft de Deventer Raad berouw gehad over deze onrechtvaardige arrestatie, ten minste aan den advocaat SOLA werd thans opgedragen om de door VAN NISPEN gewenschte certificaten naar het Raadhuis te brengen, waar zij door den secretaris gecopieerd zijn, terwijl een drietal muntgezellen, die op de Munt te Huissen gewerkt hadden en te Deventer woonachtig waren, «op seeckere vraechpointen, die hij VAN NISPEN, haere E. E. soude overleveren» zouden gehoord worden. De bewuste teekeningen, alle gewaarmerkt door den graaf van Schwartzenberg en voor den ijzersnijder bestemd, worden door schepenen van Huissen nauwkeurig beschreven. Wij laten uit hunne uitvoerige «Attestatie» voorzien van het stadszegel en de onderteekening van den secretaris LAMB. PORCH de beschrijving der munten volgen, die ons tevens zal doen zien, dat de vervaardiger der afbeeldingen voor het in 1626 verschenen Placcaat, vooral in het weergeven der omschriften, weinig nauwkeurig te werk is gegaan.

I. Marcksche Daler van 26 marck schilling, hebbende op d'eene syde het cruys van St. Andries met onder een swaentgen ende dese opschrift: LIBERTAS EST POTIOR METTALIS. Op d'ander sijde het wapen van Gulick, Cleeff, Bergh met haer toebehooren onder een swaentgen medt desen opschrift: MONETA ARGENTEA COM MAR. (Zie pag. 32).

II. Penning van drey marcksche schillingen, hebbende ter eener syde een leeu ende holdende een schilt, waer in het wapen van de Marck ende Ravensberg, met diese opschrift: NUMMIS III SOLID COMITAT. MAR. BERG, met dese omschrift¹⁾: HONES PRO PAT. PVG. (Zie pag. 34).

III-IV. Twee golde schoupenningen, die eene hebbende ter eener syde S. Laurens metten rooster met diese omschrift: SIT. NOMEN. DNI. BENEDICT, die andere figure hebbende op der eene syde een Salvator, hebbende een wapentje waer in een Laurentacxken met d'omschrift: SIT. NOMEN. DNI. BENEDICT, ter andere syde eenen dubbelen arent in sijn borst een weerelt met een cruys neffens diese omschrift: FER DEVS AVXILIATOR ADERIT. (Zie pag. 37 en 38 nos. 6 en 7.)

De ondervraging van den muntgezel CASPAR ROEMER, die 29 Augustus door den Magistraat van Deventer plaats vond (de beide andere muntgezellen zijn niet verhoord) bracht niets bizonders aan het licht; hij verklaarde op verschillende tijden gedurende een korte poos op de Munt te Huissen te zijn werkzaam geweest, maar geen andere stukke dan Cleefsche stuivers gemunt te hebben, terwijl hem slechts bekend is, dat er «9 ofte 10 golde goltguldens synnen gemaakt tot een proeve».

Evenmin nieuw licht bracht de getuigenis van de

¹⁾ Hier voor is blijkbaar de beschrijving der keerzijde, die het wapen van Gulik, Cleef en Berg voorstelt, bij vergissing weggelaten.

muntgezellen te Huissen HILLEBRANT WEYNOLTS en zijn broeder JAN, te Harderwijk wonende en voor den Magistraat dier stad afgelegd. Eerstgenoemde verklaart, dat van de daalders voor 4000 mark en van het goud voor 3 mark geslagen is, zoo lang hij op de Munt werkzaam was. De laatst opgeroepene, de gezel WOLTER AERTSS, kon nog mededeelen, dat hij stuivers en «arentdaelders» heeft helpen munten, van laatstgenoemde 400 mark.

Ook een huiszoeking door VAN NISPEN 2 September te Amsterdam gehouden in de woning waar CLAES MEYNERTS en zijn vader MEYNERT CASPERS, plachten te verblijven, leverde geen resultaat op, hetgeen door den generaal te meer werd betreurd daar «nae het oordeel van verscheijden heeren magistraten, officieren, rechtsgeleerden, muntmeesters als andere muntzverstandige denselven MEYNERT CASPERS, vader van den overleden valschen muntmeester ofte valsche munter, gehouden wert voor den principaelsten auteur off inventeur van dit valsch ende bedrieglyck muntwerck van Huyssen».

25 Augustus 1626, dus drie dagen na den dood van den ongelukkigen muntmeester, werd het «Placcaet» der Staten-Generaal, waarschuwende tegen de te Huissen geslagen munten uitgegeven ¹⁾. Er werden niets slechts in afgebeeld de munten, die men in natura kende en waarvan het essaai uitgemaakt had, dat sommigen $\frac{1}{3}$, andere zelfs de helft minder in allooi waren dan de oorspronkelijke stukken, na welke zij waren geïmiteerd, maar ook de munten, die men slechts kende uit de teekeningen, voor den stempelsnijder bestemd, «sonder dat men nochtans seeckerlyck tot noch toe heeft kunnen

¹⁾ *Groot Placaatboek* pag. 2954.

weten, of die alle bij hem gheslaghen zijn, of niet». Ook tegen een Goudgulden van Kampen met het fountieve omschrift: CI CAMTE in plaats van CI CAMP ¹⁾ en een Schelling van Batenburg ²⁾ beide onder den vereischen voet geslagen, van welke stukken de muntplaats echter niet bekend was, werd in het Placcaet gewaarschuwd en die munten eveneens afgebeeld. De duidelijke houtsneden der munten, onder het placcaat afgedrukt waren vervaardigd door den essayeur-generaal LAURENS VAN TEYLINGEN «figuursnijder van haar Ho. Mo. residerende te Hoorn» ³⁾.

Einde September beklagt Dr. HEINBACH, Raad van den Keurvorst van Brandenburg zich, dat op het schrijven 30 Juli den Staten-Generaal namens den Keurvorst overgeleverd, nog niet geantwoord was. Medegedeeld werd nu, dat aan het verzoek tot uitlevering van den muntmeester niet kon worden voldaan, daar deze inmiddels was overleden, dat er verder zou worden afgezien van alle mogelijke aanspraken op de beide gevangenen te Huissen CLAES MATTHYSS en ADOLF ABRAHAMS, dat door de Staten-Generaal aan de keurvorstelijke regeering schriftelijke opgave zal worden toegezonden van «'t gene tot hunnen laste gebracht

¹⁾ VERKADE pl. 158. 1.

²⁾ DE VOOGT. *Bijdragen tot de Numismatiek van Gelderland*. II. pl. 2. no. 19.

³⁾ 18 Juli 1626 verzocht JACOB VAN NISPEN aan de Staten-Generaal dat thans zoo spoedig mogelijk een placcaet om tegen de te Huissen geslagen munten te waarschuwen zou uitgegeven worden, daar Keulen en Hamburg dit alreeds hadden gedaan. Hij dringt er op aan dat «LAURENS VAN TEYLINGEN van wegen U Ho. Mo. ernstich mach werden belast ende aengescreven, de figueren metten alderersten te snyden ende over te senden, nademael hij sulcx alreede heeft aengenomen».

can werden ende bij deselve daer op onpartijlich recht gedaen mach werden naer behooren». Verder beloven zij de schade in de Munt te Huissen door de soldaten aangericht te zullen vergoeden, wanneer de daders zouden worden aangewezen en de schade bewezen werd ¹⁾. Tevens werd besloten, dat de fiscaal VAN BRIENEN het proces tegen CLAES MEYNERTS aangevangen zou voortzetten tegen zijn erfgenamen.

7 Mei 1627 diende BARBARA MATHYS, weduwe van CLAES MEYNERTS bij de Staten-Generaal een request in om vergoeding te mogen ontvangen voor de schade door haar geleden bij de plundering der Munt te Huissen, welke door haar op f 3000 geschat werd. Zij wijt het gebeurde vooral aan de generaals VAN DER MEYDEN en VAN NISPEN, die «soo 't schijnt niet soufficants connende vinden omme haere aenklachte te verifiëren ende hunne uytstroyinge te bewijzen», naar Huyssen getrokken zijn en daar in elk geval de plundering niet hebben belet. Vooral aan VAN NISPEN die volgens de requesetrante «gants droncken ende vol was», heeft zij het daardoor te danken, dat zij «jegenwoordich es een arme ende bedroeffde weduwe, die haer man heeft verlooren in groote miserie». Zij verlangt dan ook, dat beide generaals naar behooren zullen gestraft worden.

Dit request ontvangen de generaals van de Staten-Generaal om hen van advies te dienen en het is zeker

¹⁾ 20 Sept. verklaart NICOLAES MATHYS voor schepenen van Emmerik, dat hij aan contant geld ruim f 600 heeft verloren, verder ruim f 1500 aan ongemunt zilver, voor f 250 aan muntwerktuigen en voor meer dan f 600 aan «diverse sorten van meubelen, als holtwerck thobroken, linnen, tinnen, klenodiën ende diergelycke».

niet te verwonderen, dat beiden de klachten «onwäer-
achtich, impertinent ende ridiculeus» noemen. Zij blijven
bij hunne reeds vroeger uitgesproken meening, dat de
te Huissen aangerichte schade zeer gering is geweest
en de voorstelling van het gebeurde gegeven sterk
overdreven. Wat de gunstige meening omtrent den
overleden muntmeester door de Magistraat van Deventer
gegeven, waarop de requesstrante zich beroept ¹⁾
betreft, 'zoo' is de overtuiging der generaals dat deze
«hun door schoonen schijn hebben laten abuseren.
Want ingesien verscheijden acten bij hem van tyt tot
tyt gepleecht, men sal bevinden den gront van zijn
herte zoo goet ende eerlyck niet geweest te sijn als
het uuyterlycke wesen ende de schijn wel medebracht».
Zij deelen mede; dat CLAES MEYNERTS, kort nadat hij
te Deventer muntmeester geworden was, van de «Creyts
tot Ceulen» consent had bekomen om 50 mark zilveren
florijnen tot een proef te maken, maar, in plaats van
zich daaraan te houden, vele duizende marken had
gemunt ²⁾. Toen deze zaak aan het licht kwam en boven-
dien bleek, dat zijne florijnen beneden het juiste ge-
wicht waren; werd hij in October 1618 te Keulen in
hechtenis genomen en liep gevaar om aan den lijve te

¹⁾ 21 Aug. 1626 verklaarden burgemeesteren, schepenen en raad van Deventer dat CLAES MEYNERTS «in het muntwerck alhier, als oock in syne conversatie, handel und wandel sich vroom, eerlick und vlijtich gedragen hebbe, sulcx dat hie uns in unse muntwerck goede satisfactie gedaen und met eenen iederen vront- und leflyck omgegaen ende geleeft heeft, sonder dat uns oyt etwas anders dessent halven van hem es gebleecken ende voorgedaen». Deze verklaring was gevoegd bij het hierboven gemelde request van zijn weduwe aan de Staten-Generaal van 7. Mei 1627.

²⁾ VERKADE pl. 53. 1. en 2.

worden gestraft, welke straf echter in een boete van 3000 gulden veranderd werd «nae gedane voetval van de suppliant, doenmaels sijn huysvrouw» ¹⁾). Verder zouden door hem nog geslagen zijn «eenige bedriegelycke penningen, als tien ende vijff stuvers penningen, het fatsoen aensien ende gewichte van oorden van rycxdalers ende schellingen ²⁾), ende bevindende de tien-stuverspenningen noch niet bedriegelijck genoeg te zijn omme die voor oorden van rycxdalers wt te geven ofte te distribueren, heeft gepractiseert ende geslagen drierley soorten van acht-stuverspenningen ³⁾), maar seven stuvers waardig sijnde, hebbende niet alleenlyck het gewichte van d'oorden van rycxdaelders, maar oock 't aensien, fatsoen ende gelyckenisse van dien, in alle deelen». «Hier en boven heeft hij een seer groote meenichte van vreemde ende ongevalueerde goutguldens overal tot drie gulden opgewisselt ende binnen Deventer verstempelt ende Deventerse goutguldens daer van gemaect, sonder die te versmelten, tot groote peryckel van schade van de gemeente ende disreputatie van de stadt van Deventer» ⁴⁾). Ten slotte geven zij in overweging, om eischeres in hechtenis te doen nemen en te vervolgen wegens haar ophitsen van den Magistraat en burgerij van Deventer tegen de Staten-

¹⁾ Zie ook *Overijsselsche Almanak voor oudheid en letteren* 1855. p. 44.

²⁾ VERKADE pl. 148. 3, en 4. en *Overijsselsche Almanak* 1855. p. 45.

³⁾ Deze zijn afgebeeld bij VERKADE pl. 154. 4, 227. 2 en in de *Revue de la Numismatique belge* 1873. pl. VI. 37.

⁴⁾ 12 Decémber 1630 vertoonden de Heeren van Amsterdam aan de Staten van Holland «een Metschen Goudgulden, daarop den Stempel van Deventer is geslagen, om de goede Luiden te abuseeren, versoekende daar tegens ordre gesteld te werden». Het stuk werd in handen van generaal-meesters van de Munt gesteld.

Generaal, welke zij niet schroomt te verwijten verkeerdelijk en zonder daartoe het recht te hebben tegen haar man te hebben geprocedeerd, terwijl haar pogingen, om den generaal VAN NISPEN te Deventer «gevanckelyk aldaer in de selve plaetse van den overleden valschen munter te stellen» zeker ook wel verdient om gestreng gestraft te worden. In eene afzonderlijke memorie door den generaal VAN NISPEN bij het advies gevoegd, geeft deze nog als zijn meening te kennen, dat de weduwe van den overleden muntmeester van af haar jeugd bekend is met muntzaken, daar zij een dochter is van den ouden muntmeester van Deventer MATTHYS GOOSSENS ¹⁾ en «het comptoir van haer man ende 't gene daer aen dependeert waergenomen, ende overal ongetwijfelt mede aen hantdadich is geweest, oversulcx als vooren datelyck geapprehendeert ende gestraft behoort te werden, nae haere meriten». «Men sal oock», zoo argumenteert de verbitterde generaal verder zijn voorstel om de muntmeestersvrouw te doen straffen, «meest doorgaents bevinden, dat de respective muntmeesters hare comptoirdienaers niet dervende vertrouwen, haere huysvrouwen doorgaents tot assistentie nemen ende employeren, die daerom billyck ende sonder eenich tegensprecken over de begaene delicten meden connen werden aengesproocken, te meer dat deselve deur haere onversadelycke giericheyt ende begeerlyckheyt de mans gemeenelyck om groote conquesten te doen aenporren».

De Staten-Generaal schijnen echter dit advies niet te hebben opgevolgd: BARBARA MATHYS is niet in

¹⁾ Deze was muntmeester van Deventer van 1598 tot aan zijn overlijden in 1617.

hechtenis genomen maar haar is evenmin schadeloosstelling gegeven voor de te Huissen geleden schade.

1 October 1627 besloten de Staten-Generaal, op advies van den generaal SIMON VAN DER MEIJDEN om het proces tegen de erfgenamen van CLAES MEYNERTS onvervolgd te laten «dewijl bij den selven muntmeester niet is soo veel nagelaten, daar van de kosten souden kunnen verhaald worden».

Wij laten hieronder volgen afbeeldingen en beschrijving der bewuste munten; die afbeeldingen zijn alle genomen naar de houtsneden in het placcaat der Staten-Generaal van 1626 voorkomende, dus niet naar de stukken zelf, van wie slechts de n°s 3 en 4 in originali bekend zijn, deze waren echter beide besloten en voor afbeelding weinig geschikt.

Marksche Daalder van 26 Schilling.

1. MONETA · ARGENTEA · THAL · COMI · FLA.

Gekroond negenveldig wapenschild, waarin de stempelsnijder de meerendeels zeer gefantaseerde wapens van Gulik, Kleef, Berg, Ravensberg en Meurs heeft aangebracht, terwijl het schildje met de acht naar links

gaande vogeltjes (zwanen?) denkelijk het wapen van Huissen zal moeten verbeelden, omgeven door een keten, die gevormd wordt door beurtelings het wapenschildje van Mark en Kleef en waaraan een naar links gaande zwaan (wapenschildje van Huissen) hangt.

Keerz. LIBERTAS · EST · POTIOR · METALLI ¹⁾.

Gekroond schildje, in den vorm van een vuurstaal, waarop het wapen van Mark, rustende op twee kruiselings geplaatste lauwertakken, aan het schildje hangt eenzelfde zwaan als op de voorzijde, terwijl ter weerszijden in het veld gekroonde monogrammen, bestaande uit de letters c · c · v · v · zijn aangebracht. Mij niet voorgekomen in originali.

Deze en de volgende munt zijn bedriegelijke nabootsing en van den Patagon van Albertus en Isabella voor Vlaanderen geslagen, bij Heiss ²⁾ III. pl. 189, n°. 43 afgebeeld. De voorzijde der origineele munten draagt het omschrift: ALBERTVS · ET · ELISABET · DEI · GRATIA en vertoont een gekroond vuurstaal, waaraan het schaapje van het Gulden Vlies hangt, rustende op twee kruiselings geplaatste laurierstokken, ter weerszijden van het vuurstaal de gekroonde monogrammen der Aartshertogen. De keerzijde van het oorspronkelijke stuk draagt tot omschrift: ARCHID · AVST · DVCE · BURG · ET · CO · FL² en voert het gekroonde wapen der Aartshertogen, omgeven door de orde van het Gulden Vlies. Niet alleen is hier het type van de echte munt vrij

¹⁾ Het omschrift om de munt zelf zal wel LIBERTAS · EST · POTIOR · METALLIS geluid hebben, zooals de oorspronkelijke teekening voor den stempelsnijder bestemd, aangeeft.

²⁾ A. HEISS. *Descripcion general de las monedas Hispano-Christianas des de la invasion de los Arabes*. Madrid 1869. 3 din.

getrouw nagebootst, zoodat zelfs het COMI · FLAN niet ontbreekt, maar men heeft ook, met het doel om het stuk op het eerste gezicht voor de Vlaamsche munt te doen doorgaan, het omschrift der voorzijde aangevangen met LIBERTAS, dat veel overeenkomst met ALBERTVS vertoont. De monogrammen zijn zonder betekenis, of zou men die moeten lezen als G. W. (Georg Wilhelm) en de teekening weinig geslaagd zijn? De gephantaseerde keten met het er aan hangende zwaantje vervangen op eene genieuse wijze den keten van het Gulden Vlies en het schaapje dier orde.

Marksche Daalder van 26 Schilling.

Nº. 2 komt in hoofdzaak met de hierboven vermelde munt overeen. Slechts gelijken op de voorzijde de gekroonde monogrammen meer op die van het origineele stuk en vangt het omschrift met eene zesbladige bloem aan. Ook de keerzijde vertoont met die van nº. 1 veel overeenkomst, alleen het wapen verschilt en nadert veel meer het op den oorspronkelijken Patagon voorkomende, terwijl het omschrift luidt: MONTA · ARGENTEA · CO · MA. Hier wordt dus melding gemaakt, dat het

stuk voor Mark geslagen is, en zal, wanneer het oorspronkelijke stuk nog eenmaal gevonden wordt, het MONTA voor MONETA wel blijken een fout van den vervaardiger der houtsneden te zijn. Zonder twijfel is de Marksche daalder geslagen, zij het dan ook in slechts kleine getale. Mij komt het niet te gewaagd voor om aan te nemen, dat alleen naar de teekening van n°. 2 stempels gesneden zijn en dat men misschien om het omschrift der keerzijde, dat duidelijk aangeeft dat de munt voor Vlaanderen gemaakt is, er niet toe is overgegaan, om een zóó misleidend stuk als onder n° 1 afgebeeld, uit te geven.

Stuk van 20 Marksche Schilling.

3. NVMM · ARG · COM · MAR · VIG · SOLID. Gekroond negenveldig wapenschild als bij n°. 1, met ter weerszijden versieringen. Keerzijde: IN + DFO ¹⁾ + SPES + ET · SALVS + MEA * . Dubbele arend, met op de borst de rijksappel, waarboven een groot kruis.

Z. 18,91 gr. Staatliches Münz Kabinett Berlin.

Afgebeeld bij MENADIER ²⁾ pag. 688, n°. 110. Ook in

¹⁾ In plaats van DEO.

²⁾ *Die Grafschaft Mark. Festschrift zum Gedächtnis der 300-jährigen Vereinigung mit Brandenburg-Preussen Die Münzen der Grafschaft Mark* von Prof. Dr. J. MENADIER. Dortmund 1909.

veiling cat. W. VIELHABER (*Moers in Nummis*. S. ROSENBERG, *Frankfurt a./M.* Febr. 1920) pl. 8, n°. 617.

Een vergelijking van de beide bekende exemplaren van dit stuk met onze naar de houtsnede uit het placaat vervaardigde afbeelding, doet zien, dat de vervaardiger dier houtsneden zijn model niet geheel gevolgd heeft. Het omschrift der voorzijde op het Berlijnsche exemplaar luidt: NVMMVS · ARG · CO · MAR · VIG · SOLID, terwijl in het achtste veld van het wapen slechts 8 vogeltjes (3-2-3) gevonden worden en in het negende veld een naar links loopende leeuw, op een soort tak staande. Het omschrift der keerzijde van dat exemplaar luidt IN ☼ DEO ☼ SPES ☼ ET ☼ SALVS ☼ MEA ☼. Op het exemplaar uit de verzameling VIELHABER eindigt het omschrift, MEA ☼ ☼, zoodat er van de keerzijde minstens twee verschillende stempels bestaan.

Dit stuk, dat zooals wij gezien hebben, in vrij groote getale gemunt werd, is eene navolging van den Zeeuwschen Arendsdaalder of stuk van 60 Groot bij VERKADE pl. 89. 1 afgebeeld, en dat met de jaartallen 1602, 1618 en 1619 voorkomt.

Stuk van 3 Marksche Schilling.

4. NVMMVS · III · SOLID · COMITAS · MAR ☼. Naar links gewende staande leeuw, in de rechterklauw een ont-

bloot zwaard houdende en met de linker steunende op het ovale wapenschild van Mark-Ravensberg.

Keerz. HONEST - PRO - PATR. PVG. Gekroond twaalfveldig wapenschild, rustende op twee kruiselings geplaatste laurierstokken.

Z. 4,93 gr. Staatliches Münz Kabinett Berlin.

MENADIER l. c. p. 618. n°. 111.

Uit het vrij besloten exemplaar van het Berlijnsche Penningkabinet ¹⁾ blijkt, dat ook op dit stuk de voor den ijzersnijder bestemde teekening door den vervaardiger der houtblokken van het placcaat niet zeer getrouw schijnt te zijn gevolgd; behalve kleine afwijkingen in het wapenschild luidt het omschrift der voorz. op het Berlijnsche exemplaar (voor zoover leesbaar) HONES - - PRO - - PA . . . G, terwijl als randschrift der keerzijde gelezen wordt NVMMVS · III · SOLID · COMITAT · MA.

Op de teekening voor den ijzersnijder bestemd luidde het omschrift NVMMIS (dit zal wel NVMMVS geweest zijn) III SOLID · COMITAT MAR · BERG. Misschien eindigt het omschrift van het Berlijnsche exemplaar met MAR · , en zou er, indien ten minste de teekening door den stempelsnijder getrouw gevolgd is, van de keerzijde nog een variant bestaan, waarvan het omschrift met MAR · BERG eindigt. Voor dit stuk diende als model de Brabantsche Schelling met wapen en titels van FILIPS IV, in 1621 voor het eerst te Antwerpen geslagen en bij DE WITTE ²⁾ III. pl. LXVII. 1010

¹⁾ Deze munt toont duidelijk aan de juistheid van VAN NISSEN's bewering in zijn schrijven aan de Staten-Generaal van 9 Juni 1626 „dat de stempels bedriechelyck op eenige plaetsen waeren uytgeclopt, opdat deselve te meer de oprechte penningen souden gelijcken“.

²⁾ A. DE WITTE. *Histoire monétaire des comtes de Louvain, Ducs de Brabant et Marquis du Saint-Empire. Anvers. 1894—1900* 3 vols.

afgebeeld. De voorstelling van den leeuw met zwaard en wapenschild is vrij wel dezelfde, terwijl het wapenschildje van Oostenrijk-Bourgondië op de origineele munt eene verrassende gelijkenis vertoont met het wapenschild van Mark-Ravensberg. Ook op de keerzijde heeft de stempelsnijder het op de laurierstokken rustende gekroonde Spaansche wapen zeer bedriegelijk veranderd in een zeer gefantaseerd wapen van de landen van Gulik, Kleef, Berg, Mark en Ravensberg.

Nabootsing van den Goudgulden van Metz.

5. S · STEPHA - PROTHOM. De H. STEPHANUS staande, in de rechterhand steenen, in de linker een palmtak houdend, binnen een ovaal schild.

Keerzijde: ☼ SIT · NOMEN · DNI · BENEDICT. Het stads-wapen van Metz, binnen een versierd schild.

Goud. Mij niet voorgekomen.

Deze navolging van de goudgulden van Metz nadert het meest de munt waarnaar zij is nagebootst. De voorzijde komt daarmede, wat omschrift en voorstelling betreft vrijwel volkomen overeen, terwijl ook het op de keerzijde voorkomende stadswapen binnen het versierde schild bij eene vluchtige beschouwing haast niet te onderscheiden is van de origineele Metzser goudgulden. Slechts in het wapenschildje is eene kleine afwijking. Het wapen van Metz is een gedeeld schild van zilver

en sabel, terwijl op de nabootsing een takje met zes blaadjes in de rechter helft van het schild is aangebracht. Het omschrift van de keerzijde van de origineele munt luidt: * FLORENS CIVITATIS METENSIS. Zie KÖHLER ¹⁾ II. 2992.

Nabootsing van den Goudgulden van Frankfort a./Main.

6. SIT · NOMEN · - · DOM · BENEIC · (BENEDICTVM). De H. JOHANNES naar rechts gewend op den linkerarm het lam houdende, met den rechter steunende op een schild, waarin de Frankforter adelaar.

Keerzijde: FERDEVS · AVXILIATOR · ADERIT. De gekroonde dubbele rijksadelaar met den rijksappel op de borst.

Goud. Mij niet voorgekomen.

Navolging van den goudgulden van Frankfurt a./Main van 1619 bij JOSEPH & FELLNER ²⁾ pl. 16. n°. 335 (tekst p. 213) afgebeeld. Op de voorzijde van het oorspronkelijke stuk luiden de omschriften: MON · AVR · REIP · FRANCO FVRTENSIS, terwijl op de keerzijde de naam en titel van keizer MATTHIAS of van FERDINAND II en het jaartal gevonden worden. Vermoedelijk zal een goudgulden met titel van laatstgenoemden keizer als voorbeeld

¹⁾ J. T. KÖHLER. *Ducaten-Cabinet. Hannover 1759—1760*. 2 Thle.

²⁾ P. JOSEPH & E. FELLNER. *Die Münzen von Frankfurt am Main. Frankfurt a/Main 1896*.

gediend hebben, waarvan het omschrift aanvangt met FERDIN, hetgeen door den stempelsnijder in het veel daarop gelijkende FERDEVS gewijzigd werd.

7.

Navolging van den Goudgulden van Nürnberg.

7. SANCTVS - LAVRENTI(VS). De H. LAURENTIUS naar voren gewend, in de rechterhand een rooster, in de linker een palmtak.

Keerzijde: SIT · NOMEN · DNI · BENEDICTV'. De gekroonde dubbele rijksadelaar met den rijksappel op de borst.

Goud. Mij niet voorgekomen.

Navolging van den goudgulden van Nürnberg. Op de werkelijk aldaar geslagen goudguldens draagt de H. LAURENTIUS een rooster en een boek in de handen, terwijl op de keerzijde steeds de naam van de stad gevonden wordt. Zie KÖHLER 3007—3021.

8.

Navolging van den gouden Ducaat van Spanje.

8. SALVAMUR · EX · GRATIA. Gekroond wapen, overeenkomend met dat van n°. 4.

Keerzijde: + DEVS · SVP · NOSTRORVM · REX · . Kruis binnen een schild, gevormd door vier halve bogen.

Goud. Mij niet voorgekomen.

Dit is het «gouden pistolet», waarvan CLAES MEYNERTS zooals wij op p. 10 gezien hebben verklaard heeft, dat hij geen exemplaren geslagen heeft.

De munt zelf is, wat voorstellingen betreft, eene vrij getrouwe navolging van den gouden «ducato d'oro» (Escudo) in Spanje uitgegeven door KAREL I en JOHANNA, FILIPS II, III en IV, zoo als die bij HEISS I. pl. 27. 1, 28. 1, 32. 3 en 34. 5 worden afgebeeld.

Ten slotte de vraag: Was CLAES MEYNERTS schuldig aan valsche munterij en heeft hij willens en wetens bedrog gepleegd?

Mij komt het voor, dat het haast niet is aan te nemen, dat MEYNERTS zelf niet overtuigd geweest is minderwaardig geld te hebben doen vervaardigen, dat puitsluitend en alleen aangemaakt is en uitgegeven werd om de «goede luiden» te bedriegen. De slaafsche navolging der munten, waarvan de origineele hier te lande alle zeer veelvuldig voorkwamen, wijst er zeer zeker ook op, dat het wel wat heel naief is om aan te nemen, dat de muntmeester zou hebben kunnen gelooven, dat het hier een geoorloofden muntslag gold. Daar komt nog bij, dat op geen der gouden munten de naam van het land of de stad staat, dat ze heeft doen slaan, hetgeen natuurlijk geschied is met het doel om het onderzoek naar de plaats van herkomst te bemoeilijken. De muntmeester is waarschijnlijk bezweken voor de geldelijke voordeelen en heeft zeker niet kunnen denken, dat zijn buiten onze grenzen geslagen

geld voor hem hier te lande zulke ernstige gevolgen zou hebben. Volkomen juist was dan ook zeker de meening der generaals van de Munt, die 9 Juni 1626 aan de Staten-Generaal berichtten dat CLAES MEYNERTS «wesende gheen kint, maer een man, sich het muntwerck genouch verstaende, wel behoorde ende conde weten, dat zoodanich werck bedriechelyck ende allen landen ende luyden schadelyck was, het welck derhalven op geenderhande commissie ofte consent, van wat heer off potentat het oock soude mogen zijn. en behoorde aengegaen te werden ende dat hy genouchsaem heymelycker wyse, ofte met besloten deure¹⁾, de voorm. penningen heeft geslagen, in zin conscientie overtuycht wesende van de grouwelyckheyt ende leelyckheyt derselven».

A. O. VAN KERKWIJK.

¹⁾ De beschuldiging als zou CLAES MEYNERTS de munten te Huissen «heymelycker wyse, ofte met besloten deure» geslagen hebben, is onbewezen. Immers aan alle hier vermelde getuigen is deze vraag namens de generaals gedaan, maar allen hebben verklaard, dat hen hiervan niets bekend was.